

EEN PEDAGOOG VOOR ONZE TIJD
(enigszins bekorte tekst van mijn)
toespraak bij de presentatie
van de vertaling van Michel Barré's Freinet-biografie
6 oktober 2006

Rouke Broersma

Zondag 8 oktober was het 110 jaar geleden dat Célestin Freinet in 1896 werd geboren. En dinsdag 10 oktober was het 40 jaar geleden dat hij in 1966 stierf. Wat er tussen die twee jaartallen gebeurde, wordt beschreven in deze biografie die ik, als vertaler, graag had aangeboden aan de auteur Michel Barré. Hij heeft dit voorjaar echter een zware hartoperatie ondergaan en is daarvan weliswaar zover hersteld dat hij mijn brieven en emailberichten steeds prompt kon beantwoorden, maar ziet, zoals hij me liet weten, al op tegen de betrekkelijk korte reis van zijn woonplaats Rouen naar Parijs, laat staan naar Utrecht. Hij stuurde ons deze boodschap:

Bericht aan de Nederlandse en Vlaams-Belgische bewegingen van de Moderne School'

Beste vrienden,

Rouke Broersma had graag gewild dat ik naar uw bijeenkomst zou komen voor de presentatie van de Nederlandse vertaling van mijn Freinet-biografie. In 1981 werd ik uitgenodigd voor een vergelijk-bare bijeenkomst in Delft, en Micheline, mijn echtgenote, en ik zijn daar toen heel graag op ingegaan. Met des te meer animo omdat Delft voor ons altijd de stad van Vermeer is en zal blijven. Nu, vijftig jaar later, zouden wij, als wij nog dezelfde lichamelijke conditie bezaten, niet gearzeld hebben om, op eigen kosten, naar u toe te komen, ook al is de stad van uw bijeenkomst dan niet de bakermat van een van de vele Hollandse of Vlaamse schilders die wij bewonderen².

De Nederlandse Beweging van de Moderne School ken ik al vanaf de jaren vijftig, en uw vriend Lange (wiens voornaam ik kwijt ben) organiseerde in 1951, dus al voor de oprichting van FIMEM³ (1957), een internationale zomerconferentie, waar ik niet naar toe kon, omdat ik in Vence de verantwoordelijkheid droeg voor die kinderen van de Freinetschool die hun vakantie niet thuis konden doorbrengen.

Tussen 1967 en 1985, toen ik in Cannes op het secretariaat van de ICEM⁴ zat, kreeg ik zo nu en dan bezoek van een van uw collega's en dat was altijd prettig. Ik stel er dan ook prijs op u veel succes bij al uw activiteiten toe te wensen en om u te vertellen hoe blij ik ben dat mijn boek Célestin Freinet un éducateur de notre temps in uw taal vertaald is.

Om deze gelukwens een persoonlijke tintje te geven, voeg ik hieraan toe dat ik in Pas-de-Calais ben geboren, maar dat de hele familie van mijn moeder afkomstig is uit Bailleul, vlak bij Belgisch-Vlaanderen, en louter om het werk naar Pas-de-Calais was getrokken. Als kind ontdekte ik, toen wij enkele vakantiedagen doorbrachten in de buurt van Oostende, dat mijn moeder Vlaams verstond en ook vrij goed sprak. Zij heeft me toen uitgelegd dat in haar geboortestreek Vlaams spreken gebruikelijk was. Na de oorlog, ik was toen net student, schafte mijn grootvader, niet bepaald vooruitstrevend, zich eindelijk zijn eerste radiotoestel aan. Hij vertelde me stomverbaasd dat hij bij toeval op een Nederlandse zender was terechtgekomen (ik geloof dat het Eindhoven was) en dat hij alles begreep wat er werd gezegd. Ik was toen al wat beter op de hoogte van de Europese talen en ik heb hem kunnen uitleggen dat het Vlaams van zijn jeugd sterk verwant is aan het Nederlands.

Jammer genoeg heb ik van mijn moeder niet de beheersing van uw taal geërfd, maar in sommige schilderijen van Brueghel herkende ik de warme en vrolijke sfeer uit de verhalen van mijn oud-ooms over hun Frans-Vlaamse jeugd, aan het eind van de negentiende eeuw.

Een hartelijke groet aan u allen,

Michel Barré

Wie uit is op intieme informatie over Freinet's liefdesleven, moet dit boek maar niet lezen en wie een kritiekloos heiligenleven verwacht, komt bedrogen uit. Dit is geen geijkte biografie: Barré beschrijft niet alleen Freinet's leven maar ook dat van zijn pedagogie en zijn beweging, als een samenhangend en onlosmakelijk geheel. Hij gaf zijn boek de uitdagende titel: *Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd*. Een ambitieuze titel die onvermijdelijk deze twee vragen oproept:

1. Klopt dat? Is Freinet een pedagoog voor onze tijd? En zo ja
2. Maakt de huidige Freinetbeweging dit waar? Is zij nog van deze tijd voor deze tijd?

Die laatste vraag plaatst je voor de spiegel. Je ziet jezelf, je klas, op de achtergrond het team, de schoolleiding en nog verder weg, maar hij kan zich elk ogenblik naar voren dringen, de inspecteur. En je stelt jezelf de vraag: waar ben ik mee bezig en waarom zo? Ja, waarom doen wij dit eigenlijk zo, vragen ook de kinderen, en de ouders: waarom hebben jullie eigenlijk geen leesmethode zoals wij hadden? En de inspecteur: waar kan ik in het schoolplan vinden wat jullie aan studievaardigheden doen. Waarom die omweg van het zelf ontdekken als er een veel kortere weg is: die van de instructie? Enzovoorts.

Nogmaals, is de Freinetbeweging van deze tijd voor deze tijd? Laat ik het wat concreter maken:

Wat ging er door jullie heen toen een maand geleden prinses Laurentien kwam melden dat 25 % van de eerstejaars-vmbo-leerlingen de leerboeken niet snapt? We weten overigens al vele tientallen jaren dat tussen de 5 en 10% de school verlaat als cultureel-analfabeet.

Hoe reageerden jullie op de mededeling van een paar week later dat het schakelklasexperiment, waarbij allochtone kinderen een jaar lang alleen maar taalonderwijs krijgen, geslaagd is en dat nog eens miljoenen worden uitgetrokken om overal in het land van die schakelklassen op te zetten. Een heel jaar lang alleen maar taalonderwijs, kan iemand zich daar een voorstelling van maken? Zou je dat zelf willen helpen uitvoeren? *Juf, waarom hebben jullie een koningin? Eh ... keurig Ahmed, wat een keurige zin, hebben jullie allemaal gehoord wat Ahmed zei? Maar juf, waarom ... Ja, eventjes wachten Ahmed, we hebben nu taal, een heel jaar taal, is dat niet fijn?*

En kunnen jullie in drie zinnen aan meneer Rutte en een Tweede Kamer-meerderheid uitleggen wat er mis is aan dat krankjorumme idee van verplichte taaltoetsen voor peuters?

En heeft de Freinetbeweging antwoorden op veelgestelde vragen als:

- ◆ Wat is kwaliteit? Is meten inderdaad weten?
- ◆ Hoe voorkomen we dat de school tot een taalrekeninstituut verwordt?
- ◆ Moet er een kenniscanon komen?
- ◆ Hoe draagt de school bij aan burgerzin en burgerschapsvorming?
- ◆ Hoe maken we multi-culturaliteit en multi-individualiteit tot een verrijking van ons onderwijs?
- ◆ Nieuw leren of levend leren? Hoe voorkomen we het syndroom van downloaden?

Heeft de Freinetbeweging eigen, desnoods eigenzinnige antwoorden? Is de Freinetbeweging van deze tijd voor deze tijd?

Deze vraag kan pas beantwoord worden als we uitsluitel hebben over die eerste vraag: is Freinet een pedagoog voor onze tijd? Wat valt er in de 21ste eeuw te leren van een pedagoog uit de eerste helft van de 20ste eeuw? Laat ik eerst maar voor mezelf spreken. Wat heb ik geleerd, wat zijn mijn ontdekkingen? Eerlijk gezegd teveel om op te noemen. Ik wil er vier bespreken: 1 Proefondervindelijk verkennen; 2 Vrije expressie en uitwisseling; 3 Persoon en groep; 4 Kinderen en volwassenen. En een paar andere zal ik kort aanstippen.

1. PROEFONDERVINDELIJK VERKENNEN. Als Jimke Nicolai vijf jaar geleden tegen me had gezegd: jij zou eigenlijk die Freinetbiografie moeten vertalen, dan zou mijn antwoord vermoedelijk geweest zijn: tja, ik vertaal wel eens poëzie uit het Engels en het Frans, maar zo'n dikke pil... Tot ik twee jaar geleden in de boekendoos van Wil Jansen-Van Schoonhoven (tante Wil) Freinet's kinderboekje *Tony l'Assisté* ontdekte, dat me zo raakte, dat ik het wel moest vertalen, want niemand kende *Tony de Wees*, zoals ik hem noemde. En al doende, zoekend en tastend, kreeg ik de smaak te pakken, ging het steeds beter, het gaf me een kick, ik raakte verslingerd, om niet te zeggen verslaafd (met alle voor mijn omgeving onplezierige verslavingsverschijnselen van dien) en dus ging ik door met Freinet's brochure *Tâtonnement Expérimental*, Proefondervindelijk Verkennen. (Fragmenten van die vertaling kunt u vinden in het boek *De Freinetwerker*). In tante Wil's doos van Pandorra vond ik ook de biografie en toen de vertaling daarvan klaar was, ben ik, om af te kicken, alvast begonnen aan Freinet's boek over zintuigelijke psychologie (*Essai de Psychologie Sensible*), al even boeiend en rijk.

Kortom, via wat Freinet *proefondervindelijk verkennen* noemde, ben ik Freinet-vertaler geworden. Dat is pas leren. En dat bewijst voor mij twee dingen:

a. Ten eerste: Freinet's visie op leren, de natuurlijke methode oftewel levend leren, die klopt, die deugt, ik heb het zelf aan lijf en geest ondervonden. Als het moment daar is, als de juiste motivatie er is, dan kun je bij wijze van spreken, als je wilt, alles leren, zelfontdekkend, proefondervindelijk.

b. En ten tweede: dat geldt niet alleen voor kinderen maar – kijk mij eens - ook voor volwassenen. In 1940 leerde Freinet, toen hij gevangen zat in een concentratiekamp, zijn analfabete medegevangenen

lezen en schrijven volgens de aanpak die hij op zijn school toepaste. Wat hield die aanpak in essentie in? Hier komen we bij het tweede punt.

2. **VRIJE EXPRESSIE EN UITWISSELING.** Proefondervindelijk heb ik Freinet leren vertalen. Dat was alleen al leuk omdat ik telkens nieuwe dingen ontdekte, over Freinet, maar ook over de Franse en de Europese geschiedenis van de twintigste eeuw, over het Frans en het Nederlands en, niet in het minst, over mezelf en dat alles leidde tot dit boek: dat is EXPRESSIE. Maar nu moet het wel gelezen worden. Een schrijver, ook een vertaler, heeft een lezer nodig, die, zoals de dichter Vroman zo prachtig scheef, *de dode letters levend leest*. Dan is er sprake van UITWISSELING.

Freinet's leerlingen schreven teksten, waarvan er elke dag één werd gekozen om gedrukt te worden. Daarvan werd iedere dag een pakketje verzonden naar de correspondentieklas (aanvankelijk uitwisselingsklas genoemd) en in beide klassen kreeg iedere leerling een exemplaar voor zijn Levensboek, dat inderdaad een boek voor het hele leven kon worden. Later kwam daar nog de Schoolkrant bij. En weer laters gingen klassen van hun onderzoekjes en studies boekjes maken voor de Werkbibliotheek, waar alle freinetscholen op geabonneerd waren. Schrijven en drukken om gelezen te worden, lezen om te weten wat er aan jou en voor jou geschreven is. Proefondervindelijk, in een natuurlijk proces van vertellen en luisteren, schrijven en lezen, expressie en uitwisseling, uitgaande van de inhoud die je wilt meedelen, en gericht op de lezer die de boodschap ontvangt.

Zo ging het ook met de analfabeten in het concentratiekamp: ze maakten samen een kampkrant die overigens al gauw verboden werd. Veel later hoorde Barré van ooggetuigen hoe er een zucht van ontroering door de groep gevangenen was gegaan, toen een man van ver in de zestig aan hen zijn allereerste, zelfgeschreven brief voor vrouw en kinderen voorlas.

En jaren later ontwierp Freinet een alfabetiseringsplan voor Derde Wereldlanden, gebaseerd op zijn schoolpraktijk: expressie en uitwisseling. In elk dorp leren de bewoners onder begeleiding van een alfabetiseringsinstructeur, om alles wat ze met dorpen in de omgeving hebben uit te wisselen zwart op wit te zetten, te vermenigvuldigen en te versturen of via boodschappers te verspreiden als een postnetwerk ontbreekt. Een of meer rondreizende projectleiders zullen helpen het geleerde te verdiepen door lectuur en informatie aan te bieden. Deze voorstellen, die veel overeenkomst vertonen met de praktijk van Paolo Freire in Brazilië, enkele jaren later, verdwenen helaas in ministeriële bureauladen.

3 **IK EN DE GROEP. INDIVIDU EN GEMEENSCHAP.** Een derde ontdekking of liever een herontdekking, verdiept inzicht: het dialectische, het twee-polige karakter van Freinet's doen en denken. Praktijk en theorie, traditie en vernieuwing, vrije expressie en uitwisseling, natuur en techniek, natuurlijk leren en onderwijstechnieken, vrijheid en verantwoordelijkheid, individu en collectief, persoon en gemeenschap, het ik en de klas. Staan die twee elkaar niet vaak in de weg of zelfs tegenover elkaar? Het interessante van Freinet vind ik nu dat hij deze tegenstellingen niet ontkent, hij probeert het onverzoenlijke niet te verzoenen. Net als in de natuur en in de samenleving zijn conflicten niet altijd te vermijden. Het gaat erom de energie uit die voortkomt uit de botsing omzetten in creativiteit en om door de spanningen heen tot een nieuw evenwicht te komen.

Een voorbeeld. Toen de Freinetschool in Vence goed en wel op gang was gekomen, werd het evenwicht plotseling verstoord doordat er een groepje nieuwe leerlingen binnenkwam, afkomstig uit een Parijse banlieu, echte straatjongens, voor niets en niemand bang, tamelijk onopgevoed. Dat was voor Freinet het moment om samen met de klas veel tijd en energie te steken in een reorganisatie van het klasseleven, met duidelijker doelstellingen en werkafspraken, met striktere individuele en gemeenschappelijke werkplannen.

Eigenlijk een verfijning en verdieping van het coöperatie-model waardoor gaandeweg het evenwicht werd hersteld. Evenwicht is een kernwoord bij Freinet met de gevoelswaarde van 'natuurlijk evenwicht' noemen. Soms kan er zelfs sprake zijn van harmonie, in een gemeenschappelijk werk, in de wisselwerking tussen mens en natuur, hetgeen gepaard kan gaan met een intense gelukservaring (lees *Tony de Wees* daar nog maar eens op na), maar Freinet had tegelijk genoeg gezond boerenverstand om te beseffen dat evenwicht niet statisch is en harmonie niet blijvend; die moeten telkens opnieuw gezocht worden.

En hoe bereik je dat in je klas? Niet door het negeren van de spanning die er kan bestaan tussen persoonlijke groei en gemeenschappelijke ontwikkeling, of door een rigide keus te maken tussen ofwel streng klassikaal-systematisch onderwijs ofwel vergaande indivi-dualisering en fragmentering, zoals

iemand in de NRC voorstelde om het toch al mislukte studiehuis maar te vervangen door afstands- onderwijs. Nee, persoonlijke vrijheid en gedeelde verantwoordelijkheid, individuele ontplooiing en gemeenschappelijke vooruitgang, moeten juist beide maximaal tot hun recht komen.

Hoe? Door individuele, groeps- en klassikale activiteiten zinvol en functioneel in te zetten. Door de klas te organiseren als een coöperatieve werkgemeenschap waar iedereen even waardevol wordt geacht, waar iedereen tot zijn recht komt, waar ieder zijn zwakke punten kan compenseren met zijn sterke kanten, waar je op elkaar kunt rekenen, waar je mag falen en waar je telkens succeservaringen beleeft, ook de juf en de meester en de stagiaire, ja zelfs de directeur en misschien ook de inspecteur.

4. KINDEREN EN VOLWASSENEN. En daarmee kom ik aan mijn vierde, voor mij meest verrassende ontdekking: niet alleen zijn visie op leren, maar ook Freinet's mensvisie deugt. Toen ik ervoer dat ik op mijn leeftijd nog iets geheel nieuws kon leren, drong pas goed tot me door hoe gelijk hij had toen hij afstand nam van wat Barré de 'kinderapartheid' noemt.

Tussen kinderen en volwassenen, zo meent Freinet, bestaan slechts graduele verschillen. Ze zijn niet gelijk: kinderen zijn geen volwassenen in zak-formaat en al helemaal geen volwassenen in larventoestand; en volwassenen zijn geen ontpopte menslarven of kinderen-maatje-XXL. Kinderen en volwassenen zijn evenmin gelijk als 40- en 80-jarigen, maar, net als dezen, wél gelijkaardig en gelijkwaardig. Met als consequentie dat wij volwassenen hen volstrekt serieus dienen te nemen en met evenveel respect bejegenen als we onze mede-volwassenen behoren te doen.

Als Barré terugkijkt op zijn eerste stage bij Freinet, herinnert hij zich hoe deze hem net zo behandelde als hij de kinderen deed: niet uit de hoogte, niet op de hurken, maar respectvol. Toen hij dat aan vrienden vertelde, reageerden sommigen geschokt: hoe kun je dat nu fijn vinden? Maar, zo zegt Barré, voor mij was het alsof Freinet mij mijn jeugd teruggaf, mijn kindertijd was dus meer dan een larvenperiode geweest, meer dan alleen maar voorbereiding op later, als het echte mensenleven zou beginnen. Dat is echter al lang begonnen voordat de kinderen bij ons op school komen. Ze nemen al een stuk van hun leven mee, hun lichamelijke constitutie, hun sociale omgeving, hun taal, hun persoonlijke eigenaardigheden, hun geschiedenis, hun geheugen. En daarom, zo houdt Freinet ons voor:

Kom met levend en levendig onderwijs in een inspirerende werkomgeving, tegemoet aan de natuurlijke nieuwsgierigheid van kinderen en hun aangeboren drang tot activiteit.

- ◆ Vertrouw wat meer op het zelflerend en zelfontdekkend vermogen van kinderen. Geef ze de ruimte en de tijd. Accepteer dat de een al op 4 en de ander pas op 7-jarige leeftijd aan lezen toe is. Neem geen genoegen met schijnresultaten die bereikt zijn door zogenaamd methodisch, systematisch leren met verkorte leerwegen, diagnostische toetsen, hulpprogramma's en nog meer toetsen, alsmaar toetsen.
- ◆ Zorg dat schoolwerk motiverend en dus zinvol is voor de kinderen. Niet doen alsof, maar echt. En daarom altijd eerst de ervaring, het ervaren – daarna de bezinning, de verwoording, de woordenschatuitbreiding; eerst waarnemen, voelen, wegen, schatten en vergelijken – daarna pas de sommen; eerst de betekenis, het inzicht – daarna de regels, de formules en de ezelsbruggetjes; eerst neuriën, zingen, spelen, improviseren – en dan pas noten lezen; bij het leesschrijfonderswijs: eerst de ervaring, de expressie, de inhoud, de uitwisseling, de communicatie – daarna de techniek, als dat nog nodig is.
- ◆ Waardeer, benut en geef ontwikkelingsruimte aan verschillen in taal, cultuur, soorten intelligentie.
- ◆ Geef kinderen gaandeweg steeds meer verantwoordelijkheid voor de leeromgeving, de klassenkas, het onderwijsproces, hun werkplan.
- ◆ Maak van je klas een coöperatieve onderneming, een democratische schoolwerkplaats, zo georganiseerd, dat in een sfeer van gezonde wedijver zowel persoonlijke ambities als het gemeenschappelijk belang tot hun recht komen.

En omgekeerd mogen volwassenen, leraren bijvoorbeeld, van kinderen respect en vertrouwen verwachten. En van elkaar. En van de inspectie en van de overheid. Zo min als we kinderen afschepen met: daar ben je nog niet aan toe, zo min schrijven we volwassenen af met: jij hebt je tijd gehad. Kinderen en volwassenen zijn uit hetzelfde hout gesneden. Ook volwassenen zijn nog altijd in ontwikkeling, en rust roest. Maar waar een wil is, is een weg om verder te komen. Ik ben nu eenmaal zo, telt niet. Nee, want we zijn die we worden en die we willen worden. We zijn gelukkig nooit helemaal af. Nou ja, als onze tijd gekomen is.

Ook leraren zijn nooit helemaal af. Er valt nog heel veel te leren en te doorgronden. Als leraren al niet leergierig zijn, wat kunnen zij dan van hun leerlingen verwachten. En ook scholen zijn nooit helemaal af. Samen brengen kinderen en onderwijzers hun eigen ontwikkeling en het onderwijsproces geleidelijk aan, staps- of sprongsgewijs, telkens verder en halen daarbij het maximale uit zichzelf en

elkaar. Dat lukt echter alleen als ze vertrouwen krijgen (ook een kernwoord bij Freinet: vertrouwen) en zelf in gedeelde vrijheid gezamenlijk de gedeelde verantwoordelijkheid dragen. Uit de greep van onderwijsdeskundigen, managers en politici, uit de klem van de waan van de dag, van telkens nieuwe, vaak tegenstrijdige eisen en modieuze veranderingen, willen we zelf in vrijheid inhoud en vorm aan ons werk kunnen geven, vanuit een gemeenschappelijke visie en met een gemeenschappelijk doel. We weten best waar we mee bezig zijn. Alleen, we hebben zo nu en dan even een oppepper nodig: voor wat meer lef, meer zelfvertrouwen en een beetje meer trots graag, want wij hebben goud in onze handen, goudfreinetten. En daarom gaan we van tijd tot tijd terug naar onze bronnen. Niet voor de foefjes, de dansjes en de pasjes, maar voor de visie, de inspiratie, de diepgang, de bezinning. Lees eens een goed boek!

Dit is geen pleidooi om Freinet te herhalen. We leven in een ander land in een andere tijd. De geschiedenis herhaalt zich niet, maar zoals iemand ooit heeft gezegd: de geschiedenis herhaalt zich anders en elders. Het heeft geen zin Freinet klakkeloos na te bootsen. Het heeft wel zin om, voor jezelf, als team, als beweging, de essenties van zijn praktijk en visie te ontdekken of te herontdekken en die te vertalen, van het Frans in het Nederlands, van Frankrijk naar Nederland, van 1966 naar 2006. En verder gaan waar hij was gebleven.

In 1926, toen zijn beweging nog slechts enkele tientallen aanhangers telde, schreef Freinet aan een geïnteresseerde onderwijzer en latere medestander:

Beste kameraad,

Ik ben nog niet klaar met de lectuur van uw artikel over de schoolwandeling. Het interesseert me uiteraard bijzonder. Ik heb zelf precies zo'n klas als uw vrouw: onderbouw/middenbouw. Omdat ik kleintjes van vijf jaar heb, heb ik afgezien van lange wandelingen, maar we gaan vaak op zoek naar materiaal in de schoolomgeving. En het is opwindend om, eenmaal terug in de klas, op te schrijven en daarna te drukken wat er is geleerd.

*Als uw vrouw besluit de drukpers te kopen, zal ik haar met genoeg uitvoeriger uitleg geven, **niet om mij na te volgen, maar om te kunnen beginnen vanaf het punt waar ik ben aangekomen, zodat zij ons kan helpen ons experiment verder te ontwikkelen** (cursief van mij r.g.b.)*

Dat is precies waar het om gaat: niet om hem na te volgen maar om te kunnen beginnen vanaf het punt waar hij was gebleven, om zijn, ons werk verder ontwikkelen. Maar ... realiseren we ons wel hoever hij al was? Zijn wij al zover? Om eerlijk te zijn, en maar weer voor me zelf te spreken, het vertaalwerk heeft me duidelijk gemaakt dat deze bron is veel dieper, voller en rijker is dan ik ooit heb geweten. En er ligt nog zoveel te wachten op herontdekking en hernieuwing zonder dat we het wiel opnieuw behoeven uit te vinden. Een willekeurige greep:

- ◆ Al in 1928 wisselden Freinet met zijn klas (in de Provence) en zijn vriend en collega Daniel met diens klas (in Bretagne) zelfgemaakte filmpjes uit.
- ◆ In de jaren dertig maakte de werkgroep Radio en Film al schoolradio. Freinet werkte al aan plannen voor schooltelevisie decennia voordat er, ook in Frankrijk, televisienetten bestonden.
- ◆ In de werkplaatsklas van Freinet vindt men ateliers voor techniek, mechanica, knutselen, koken, diervoorzorging.
- ◆ En niet te vergeten de grote betekenis van Elise Freinet voor de kunstzinnige vorming en het kunstonderwijs. Nu het onderwijs op dit punt dreigt te verschromelen, zijn haar activiteiten en publicaties op dat terrein actueler dan ooit.
- ◆ In zijn laatste jaren was Freinet bezig met onderwijsmachines en zelfcorrectiemateriaal voor het aanleren van bijvoorbeeld spelling- en rekenvaardigheden, de voorlopers van huidige computerprogramma's. Met dien verstande dat ze bij hem een ondergeschikte, bevrijdende en emanciperende rol vervulden: de kinderen kregen zelf verantwoordelijkheid over bepaalde individuele leerprocessen en bovendien kwam er tijd vrij voor leraar en leerlingen voor het echte werk. Want hoe belangrijk ook, spelling is niet het hele, het echte werk.

Nog één laatste ontdekking. Als jullie straks dit prachtige boek in handen hebt, blader dan ook eens door het personen- en zakenregister, en je zult zien dat heel wat namen vergezeld gaan van de aanduiding '(lid)'. Het gaat om enkele tientallen leden van de Freinetbeweging die tenminste twee keer in het boek voorkomen, bijvoorbeeld als auteur of mede-auteur van een van de honderden onderwijspublicaties die in de loop der jaren door de CEL, de uitgeverij van de Freinetbeweging, zijn gepubliceerd. Wie dat tot zich laat door dringen, beseft dat Freinet's beweging geen eenmanszaakje was, maar, net als zijn klas, een coöperatief project. Zonder hem, zo schrijft Barré geen Freinetschool, maar zonder kinderen geen school. Zonder Freinet geen Freinetbeweging, maar zonder jullie geen

beweging, zonder jullie geen freinetonderwijs, zonder jullie en jullie bijdrage aan de huidige onderwijsdiscussies – en dat meen ik oprecht – zal het Nederlandse onderwijslandschap verpieteren en verschralen.

Laat je daarbij inspireren door dit boek, want het klopt:

Célestin Freinet, een pedagoog voor onze tijd.

¹ In Frankrijk spreekt men, in navolging van Freinet zelf, liever van Moderne School dan van freinetonderwijs of freinetbeweging.

² Helemaal gelijk heeft Michel Barré niet: zo woonde en werkte Jan van Scorel (1495-1562), de eerste renaissance-schilder van de Nederlanden, een groot deel van zijn leven in Utrecht.

³ Fédération Internationale des Mouvements d'École Moderne (internationale federatie van bewegingen van de Moderne School).

⁴ Institut Coopératif de l'École Moderne (officiële aanduiding van de Franse Freinetbeweging).